

אמרות הבעש"ט ועדויות החסידים עליו

אסתר ליבס

אינספור ספרים נכתבו על הבעש"ט על חייו, על הנפלאות שחולל, על יכולותיו כ"בעל שם" (כמי שיודע לעשות שימוש מאגי בשמות) ועל הרפואות שהביא. פחות נכתב על תורותיו, על דרכו והנהגותיו, על הסגפנות וההתבודדות בהן נהג ועל הדבקות באלהות הנוכחת בבריאה. הבעש"ט לא הותיר כתבים אחריו אך מאות מאמרותיו הובאו בספרי תלמידיו ונכדיו ואין ספק באמיתותן. אמרות אלו מלמדות על אישיותו, על מקורותיו ועל הדברים שהיו קרובים ללבו. לאמרותיו "הוא יוצק תוכן חדש, ולפרקים משווה עומק מפתיע למימרות פשוטות שבהקשרן המקורי אין בהן אף קורטוב של מיסטיקה" (ג' שלום, השלב האחרון, עמ' 136). בארכיון גרשם שלום נמצאים כמה תיקים עם אמרות הבעש"ט ששלום הדפיס, גזר והדביק לפי נושאים. אנסה להביא קצת מאמרותיו של הבעש"ט, מן העדויות עליו ומתורותיו.

מקורותיו וגלגוליו

הבעש"ט היה בקי בזוהר, בספר ברית מנוחה ובכתבי חוג האר"י. הוא למד בספר חובות הלבבות לר' בחיי בן פקודה ובספר אמונות ודעות לר' סעדיה גאון, דבר המתאשר מן המסופר בשבחי הבעש"ט:

"שמעתי... שאמר הבעש"ט על עצמו שהוא גלגול רבינו סעדיה גאון, וסיפרתי הדבר לפני הרב דקהלתינו [ר' גדליה מליניץ] ואמר הרב שהוא יודע שהיה הבעש"ט שוקד ללמוד ספרי רס"ג" (שבחי הבעש"ט, מהדורת הורודצקי, עמ' סז).

בסוף ההקדמה לספר שבחי הבעש"ט נכתב שר' ישראל היה ניצוץ מנשמת ר' שמעון בר יוחאי ומעלתו כמעלת משה והמשיח. כך גם נתפס בתודעת אנשי דורו:

"כאשר שמעתי מבנו של ר' יעקב ממעזיבוז הנקרא ר' יאקיל שפעם אחת הוליכו אביו לבית המדרש והבעש"ט עומד ומתפלל לפני התיבה ואמר לו בזו הלשון: בני ראה והשגח כי לא יתראה כזה בעולם עד ביאת משיח צדקנו" (שבחי הבעש"ט, מהדורת רובינשטיין, עמ' 32).

תודעתו העצמית

"לפעמים יש שהעולם עומד במעלות הרוממות ולפעמים העולם עומד במדרגות התחתונות. ועתה שאני בעולם, העולם עומד במדרגת הרוממות" (דגל מחנה אפרים, קאראץ תק"ע, פרשת בלק, פ ע"א).

וכך מספר לנו נכדו של ר' יוסף מפולנאה ששמע מפיו:

"אם היה יכול עוד אחד לומר אל רחום שמך ועננו כמוני, אזי הייתי מביא משיח" (שם, קיג ע"א).

הדבקות

עיקר חידושו של הבעש"ט הוא בדרך הדבקות. הדגש ששם על הדבקות ניתב את כיסופי הגאולה שגאו עם הופעתה של התנועה השבתאית לדרך של גאולה אישית. בכוח הדבקות, מבהיר הבעש"ט, הדרך לאלהים פתוחה אף שלכאורה היא נראית חסומה וסתומה:

"דשמעתי משל ממורי זלה"ה שהיה מלך אחד שעשה כמה מחיצות וחומות זה לפניו מזה... ואחר כמה טרחות שבאו אל המלך ראו שאין כל מחיצה כי אם אחיזת עיניים. והנמשל מובן שהמלך הגדול הגיבור והנורא ממ"ה [=מלך מלכי המלכים] מסתתר בכמה מחיצות וחומות של ברזל... אבל בעצם הכל הוא עצם מעצמותו... ששמעתי ממורי זלה"ה... 'בקשתי את שאהבה נפשי [בקשתיו] ולא מצאתיו' [שיר השירים ג א]... שכל החומות והשומרים הוא רק אחיזת עיניים ועברתי בהם אז מצאתי את שאהבה נפשי, אחזתיו ולא ארפנו" (בן פורת יוסף, קארעץ תקמ"א, פח ע"א).

המחשבה קובעת את המציאות

על פי תפיסת הבעש"ט בכל מקום שהאדם חושב שם הוא. משמעות הדבר היא שהמציאות נקבעת על פי המחשבה. המחשבה היא חופשית ואינסופית ובכוחה האדם יכול להגיע, להימצא ולדבוק בכל מקום. עד כה רווח מושג הדבקות רק בקרב המקובלים, שהיוו חבורה סגורה, עילית איזוטרית וסודית. החסידות פיתחה תפיסה מהפכנית לפיה הדבקות נגישה לכל אחד לפי מדרגתו.

"שמעתי מפורש מפי מורי, במקום שחושב האדם שם הוא כולו" (תולדות יעקב יוסף, קארעץ תק"ם, כג ע"א).¹

רעיון זה נמצא גם בדברי ר' ברוך מקוסוב, מחוגו של המגיד ואחיינו של ר' משה מקוטוב, שכתב את ספרו בתק"ך (1760):

"בכל מקום שמחשבתו של אדם מתפשטת, שם הוא עיקר מציאותו" (עמוד העבודה, טשערנאוויץ תרכ"ג, קפו ע"ב);

"עיקר עצמותו היא מחשבתו" (שם, קפז ע"א).

"עיקר עצמותו שהוא מחשבתו שהוא עיקר היותו של אדם... והמשל בזה לסוחר אחד... והנה זה האיש באותה שעה שמחשב... אע"פ שאנחנו רואין אותו לעינינו פה בבראד, אמת הוא שגוף של זה האיש הוא בבראד... [אבל] עיקר עצמותו שהוא מחשבתו שהוא עיקר היותו... עיקר עצמותו הוא בברעסלא" (שם).

תפיסה זו חוזרת בכתבי חוג המגיד האחרים:

"כמו האדם שהוא הולך מבית לחוץ ודעתו לחזור תיכף... כך יחשוב תמיד בעולם העליון ששם ביתו העיקרית... והחיות רצוא ושוב" (מנחם מנדל מויטבסק, ליקוטי אמרים, כז ע"א. וכן בספר צוואת הריב"ש, זאלקווא תקנ"ד, יא ע"א).

"תמיד יהיה מחשבתו דבוקה בעולם העליון בו ית'... מן המקדש לא יצא. וכשצריך לדבר מעניני העוה"ז יהיה במחשבתו שהוא הולך מעולם העליון למטה כמו אדם שהולך מביתו לחוץ... כמו אדם

1 ראה ר' אליאור, "ר' יוסף קארו ור' ישראל בעל שם טוב", תרביץ סה (תשנ"ו), עמ' 671-709.

שהולך בדרך ודעתו ומחשבתו וחשקו בכל המהירות לחזור לביתו" (אור האמת: חידושים מהרב המגיד זצוק"ל, הוסיאטין תרנ"ט, עמ' 197).

הדבקות באותיות ובמילים

"ונודע מה שאמר הבעל שם טוב... על פסוק לעולם ה' דברך נצב בשמים [תהלים קיט פט]. כי הנה אומן בשר ודם העושה כלי... הניח בה חכמתו ופעולת מעשה ידיו, וכח הפועל בנפעל... אבל אחר גמר פעולתו... הכלי עומדת תמיד על מעמדה בלתי השגחת וראיית פני האומן... כי הוא עשה הכלי יש מיש... ולא כן באומנות אלהינו יתברך... כי הוא ברא כל העולמות יש מאין... אם יסתלק השגחת בוראן מהן אף על רגע... והיו לאפס ואין ממש. ועיקר חיותן וקיומן הוא בכח הראשון שהניח בוראינו... בבריאתן והמה אותיות התורה אשר בהן ברא את עולמו... וזה שאמר הכתוב לעולם ה' דברך נצב בשמים... הוא נצב להיות על ידו קיום השמים" (חיים טירר מטשרנוביץ, באר מים חיים [חשמ"ד] א, ח ע"ד).²

מכאן התפתח הרעיון שלמחשבה יש קיום נצחי:

"ואמשילך משל לאומן אחד משכיל נפלא, שבנה בנין גדול מאוד, וכלולים בבנין זה חדרים הרבה מאוד... ציור הבנין ההוא מושכל בשכל של האומן... כי עיקר סבת הבנין הזה הוא ציור השכל של האומן... הוא דבר בלתי ממשיי ובלתי נתפס... לחוש הראות ואין לו תפיסות מקום כלל, הנה עכ"ז עיקר ושורש סבת כל הבנין הנפלא הזה המבהיל עיני כל רואיו הוא שכל האומן... לאחר שבנה הבנין בפועל ממש, נתחדש להחוש ראייה חדשה, מה שלא ראה מקודם, אבל לשכל האומן, לא נתחדש לו ידיעה... אף שנשרף הבית... ואף שנשרף גם האומן, אבל שכל האומן לא נשרף... יש לשכלו מציאות גמור בפועל ממש, כי הוא עצם חיוני ורוחני חי וקיים... [הגוף] שהיה בתחלה כסא ומרכבה לשכל, ועתה כשנשרף הגוף, [והשכל] עלה לשורשו, אבל בכל מקום שהוא, לא נאבד ממנו השגת ציור הבנין" (ברוך מקוסוב, יסוד האמונה, צז ע"ב).

כוח המחשבה ורעיון הדבקות באותיות ובמילים הם מן הדברים הבולטים בדרכו החדשה של הבעש"ט:

"יחשוב כשמתפלל שבאותיות מתלבש השם יתברך. פירוש דאין אנו יודעים מה שאדם חושב אלא אם כן מדבר. נמצא הדיבור מלבוש למחשבה. ויאמר בלבו מלך גדול כזה עושה לו מלבוש, ראוי לו לעשות בשמחה. וידבר בכל כחו, כי בזה נעשה אחדות עמו יתברך... ובהאות שורה הקדוש ברוך הוא" (צוואות והנהגות, בני ברק תשמ"ז, עמ' לד).

התפיסה שהמילים והאותיות הן לבושו של הקב"ה ידועה בתולדות הקבלה וזכתה לניסוח מובהק בקבלת סרוק. גם הטכניקות של צירופי אותיות והכוונה דרך אותיות הן דבר שכיח אולם כאן מנוסחת דרך חדשה של חיבור אל המלה, אל התיבה, שהיא לבושו של האלהים. זהו הציווי לנח "בא אל התיבה". המלה היא הלבוש למחשבה והחיבור של האדם לאלוהיו. התכוונותו, מחשבתו ורגשותיו נאחזים באמצעות המלה בשולי הבגד האלהי. הדרך לדבקות אינה הוראה של טכניקה או סכמה של צירוף אלא חיבור אל המחשבה האלוהית דרך המילים. המילים הן הלבוש של אלהים ודרך אפשר להידבק בפנימיות, ברוחניות ובאור אין סוף.

2 ראה מאמרו של מ' אידל, "לעולם ה' דברך נצב בשמים": עיונים בתורה מוקדמת של הבעש"ט וגלגוליה בחסידות, קבלה כ (תשס"ט), עמ' 286-291.

"ריב"ש ע"ה אמר צוהר תעשה לתיבה... כי יש בכל אות עולמות ונשמות ואלהות, ועולים ומתקשרים ומתייחדים זה עם זה... ומתקשרים יחד האותיות ונעשה התיבה... וצריך לכלול אדם אמונתו בכל בחינה ובחינה [עולמות ונשמות ואלהות] ואז מתייחדים כל העולמות כאחד ועולים ונעשה שמחה ותענוג גדול אין שיעור... והוא שיעשה לה צוהר שתצא לבהירות ולעשות נחת רוח ליוצרו וצריך אמונה גדולה לזה... וצריך אמונה גדולה... שהשכינה נקראת אמונה... בא אל התיבה [בראשית ז א] בכל גופך וכחותיך תבא אל התיבה. ויחשוב שמחה בהדיבור שהוא מדבר" (צוואת הריב"ש, י ע"א).

"שקבלתי ממורי שיעקר עסק תורה ותפלה שידבק א"ע [=את עצמו] אל פנימיות רוחניות אור א"ס [אין סוף] שבתוך אותיות התורה והתפלה" (תולדות יעקב יוסף, כה ע"א).³

"ושמעתי ממורי... ויקח מאבני המקום [בראשית כח יא]: ר"ל אבני שיש טהור שבו הש"י שנק' מקום. וישם מראשותיו: לדבק ראשו ומחשבתו לתוך פנימיות האותיות ולהעלותן... להמשיך אור מראש אל תיו, להעלותה אל החיות שהיא א'... וכאשר שכב ודבק את עצמו בדביקות וחשיקה אל אותיות התורה נתפשט מהגשמיות ויחלם ר"ל שראה שכל עוה"ז [=עולם הזה] הוא כמו חלום וכמ"ש אז היינו כחולמים [תהלים קכז א]... כמו סולם מוצב ארצה שיעשה הכנה בעוה"ז שעי"ז יעלה ומגיע ראשו השמימה" (תולדות יעקב יוסף, כה ע"א).⁴

"ששמעתי ממורי [בעש"ט] איך בכל אות נכללו כל האותיות, כי שורש כל האותיות הוא אות א' והוא קרוב לאחדות הא"ס, ואח"כ נתפשט... עד אות ת' הוא ד' מאות אלפים ואות ת' הוא אחרון ורחוק מן המאציל וע"י הצדיק מקרב כל האותיות לשורשן לאות א' ואז נמתק הדין בשרשו" (בן פורת יוסף, קארעץ תקמ"א, מו טור ג).

אמרות מבית מדרשו של המגיד

בחסידות מקבלת תורת הכוונות הלוריאנית מעמד שולי בהתייחסות האדם לאלוהיו:

"המכוין בתפילתו בכל הכוונות הידועות לו, אינו מכיין רק אותן הכוונות הידועות לו. אבל כשאומר התיבה בהתקשרות גדול... בודאי מתעורר אותן העולמות העליונים ועושה פעולות גדולות בזה. לכן יראה האדם להתפלל בהתקשרות ובהתלהבות גדולה" (דב בער ממזריטש, אור האמת, בני ברק תשכ"ז, עז ע"ב).

"הוא יתברך צמצם את עצמו בתורה, ממילא כשמדבר ד"ת [=דברי תורה] או תפילה, ידבר בכל כחו, כי בזה נעשה אחדות עמו ית' דכל כחו הוא באות והוא ית' שורה באות" (שם, טו ע"ב).

3 על התפלה המיסטית והתפילה המאגית בחסידות, ראה מ' אידל, החסידות בין אקסטזה למאגיה, ירושלים תשס"א, עמ' 267-315.

4 תפיסת העולם הזה כחלום מתחדדת בניסוחו של ברוך מקוסוב: "הנה ידענו שהעוה"ז דומה לחלום, ועוה"ב דומה להקיץ... ולמה אדאג על זה שמכין אותי בחלום, כיון שלא יכאב לי כלל כשאקיץ, דהיינו לעוה"ב" (עמוד העבודה, רט ע"א).

על קידוש השם

לשיא הדבקות מגיע המקובל במוסרו נפשו על קידוש השם. כוונות התפילה מורות לאדם למסור את נשמתו לאלהים:

"יחשוב קודם התפלה שהוא מוכן למות מאותה תפלה מחמת הכוונה... ובאמת שהוא חסד גדול שהש"י נותן לו כח ומשלים התפלה והוא חי" (צוואת הריב"ש, זאלקווא תקנ"ד, ה"ע"א).

הרגשה זו של מסירת הנפש, מוות על קדוש השם, היא משאת נפשו של המקובל לאורך כל ספרות הקבלה:

"שמתלהב לבו לאהוב את הבורא. הנה האהבה בוערת בו... ואז מתלהב בלבו וחושק עוד באמרו בלבו, מי יתן והי' אש לפני והייתי קופץ לתוך האש להשרף על קידוש שמו ית'. ואע"פ שיסורי שריפה הם גדולים מאוד... אצלי יהי' לתענוג, מפני שהאהבה שאני אוהב לבורא ית' היא שורפת אותי יותר ויותר... והשריפה הגשמיית מקרר קצת אש האהבה הרוחניית" (ברוך מקוסוב, עמוד העבודה, קמח ע"ב: קמט ע"א).

"ויצייר במחשבתו כאילו אש גדול ונורא בוער לפניו עד לב השמים, והוא בשביל קדושת השי"ת שובר את טבעו ומפיל את עצמו להאש על קידוש השי"ת" (אלימלך מליז'נסק בראש הצעטיל קטן, הונגריה, תר"ף).

"אין זאל זיך פארשטעלען... וויא איין גרויס שרעקליך פייר ברענט פאר איהם ביז אין מיטען היממעל" (שם).

דרך הדבקות והלימוד

החסידות לא שמה בראש סולם ערכיה את הלמדנות, הפלפול או הכושר האינטלקטואלי, כי אם את כוחות הנפש ואת הצד הרגשי של האדם. החבורה הראשונה של החסידים הורתה שלא להרבות ללמוד באופן רצוף אלא לעשות הפסקות שמטרתן "עיבור" ואינקובציה. היצירה הדתית היא דו־שיח עם אלהים או בין הרב והתלמיד, והחידושים, הלימוד והתפילה הם הביטוי לשותפות האדם בבריאה המשתנה באופן מתמיד ומתרחשת בנפש האדם:

"בדורותינו שאנו במעט השכל מאד מאד צריך להתחזקת ביראת ה' ולהתבודד מחשבתו תמיד ביראה ובאימה ואפילו בעת הלימוד טוב לנוח מעט בכל פעם מלמודו ולהתבודד מחשבתו" (לקוטים יקרים, ירושלים תשל"ד, ה"ע"ב, סי' כט).

"צעק לבם אל ה' [איכה ב' יח]: צריך אדם ללמוד ולהרגיל את עצמו שיתפלל אפילו הזמירות בקול נמוך, ויצעק בלחש בכל כוחו, וכן בלימוד שנאמר כל עצמותי תאמרנה [תהלים לה י], והצעקה שתהיה מחמת דביקות תהיה בלחש" (לקוטים יקרים, ירושלים תשל"ד, א"ע"ב, סי' ו; צוואת הריב"ש סי' לג).

"מעלה גדולה כשאדם מחשב תמיד שהוא אצל הבורא ית', והוא מקיף אותו מכל צדדיו" (לקוטים יקרים, ירושלים תשל"ד, י"ע"ב, סי' נד).

"הדביקות הוא כשאומר תיבה אחת והוא מאריך באותה תיבה הרבה שמחמת דביקות אינו רוצה לפרוד עצמו מהתיבה... ועושה הגוף כסא לנפש, ונפש לרוח, ורוח לנשמה, והנשמה כסא לאור שכינה שעל ראשו, וכאלו האור מתפשט סביבו והוא בתוך האור יושב ויגיל ברעדה" (לקוטים יקרים, ירושלים תשל"ד, ד"ע"א, סי' כא; צוואת הריב"ש, סי' ע).

"הנשמה אמרה להרב זלה"ה שמה שזכה שנתגלו אליו דברים עליונים לא מפני שלמד הרבה מסכתות ופוסקים רק משום תפלה שהיה מתפלל תמיד בכוונה גדולה משם זכה למעלה עליונה" (לקוטים יקרים, ירושלים תשל"ד, סי' כח; צוואת הריב"ש, זאלקווא תקנ"ד, ה' ע"א).

"צריך שיהיה דבוק כ"כ שיעקר ראייתו יהיה בבורא ית" (לקוטים יקרים, ירושלים תשל"ד, סי' נד).

"ויזהר שלא יפול ממחשבתו הגבוהה מאוד בעולמות העליונים רק יחזיק עצמו בכל כח שיסאר למעלה במחשבתו הגבוהה מאד בעולמות עליונים במתג ורסן שעשה כמו גדר שלא ירד וכשרוצה לעשות כן לצורך דביקות בלא שעת תפלה צריך שלא יהי' שום אדם באותו בית שאפילו צפצופי עופות יכולים לבטלו וכן מחשבה של אחד יכול לבטלו" (שם, סי' קסט).

"שויתי השם לנגדי תמיד. שויתי לשון השתוות בכל דבר שיארע לו יהי' הכל שווה אצלו בין בענין שמשבחין אותו בני אדם או מבזין אותו וכן בכל שאר דברים וכן בכל האכילות בין שאוכל מעדנים בין שאוכל שאר דברים הכל שווה בעיניו שהוסר בזה היצה"ר ממנו מכל וכל" (שם, סי' קעט-קפ, צוואת הריב"ש, סי' ב-ג).

"הבעל שם טוב אמר כלל גדול הוא השתוות. פירוש שיהיה שווה אצלו אם יחזיקוהו לחסרון ידיעה או שהוא יודע בכל התורה כולה. וזהו הדבר גורם לדביקות באלהים תדיר [נוסח אחר: והדבר הגורם לזה הוא הדביקות בהבורא תדיר], שמחמת טרדת הדביקות אין לו פנאי לחשוב בדברים אלו, שטרוד תמיד לדבק עצמו למעלה בו יתברך" (ספר קטן, סלאוויטא תקע"ט, עמ' כז).

"פעמים האדם כשכור מחמת שמחת התורה שבוער בלבו אהבת השם מאד והתיבות יוצאים מפיו מעצמם" (לקוטים יקרים, ירושלים תשל"ד, סי' קפב).

"יחשוב שבתפילתו הולך מהיכל להיכל" (צוואת הריב"ש, זאלקווא תקנ"ד, יא ע"ב).

"ויבקע הרקיעים במחשבתו כאלו הם פתוחות לפניו ויכנס בעולם היצירה ואח"כ בעולם הבריאה ואח"כ באצילות ויהיה יורד במחשבתו למטה ואח"כ יעלה למעלה. ויהיה עולה ויורד ועולה במחשבתו כמה פעמים כי הירידה הוא צורך העליה. כי מכח הירידה שירד אח"כ כשיעלה יעלה למקום גבוה מאד כמו אדם שרוצה לזרוק אבן וכו'" (לקוטי אמרים למ"מ מוויטבסק, לעמבערג תרע"א, כח ע"א).

"התפלה כשהיא בשמחה גדולה בוודאי יותר חשוב ומקובל לפניו ית' מהתפלה בעצבות ובכיה. ומשל על זה, כשעני שואל... בבכיה גדול אין נותן לו אלא דבר מועט, אבל כשהשר מסדר לפני המלך שמחה גדולה... אז נותן לו המלך מתנה מרובה" (לקוטים יקרים, ירושלים תשל"ד, סי' רו; צוואת הריב"ש, זאלקווא תקנ"ד, טו ע"ב).

"בכל מקום שאדם חושב שם הוא מתדבק, ואם מחשב בדין הוא מתדבק בדין, וכשהוא בוטח בחסד שם ידבק נשמתו והחסד יסובבנהו ותמיד יטמין את עצמו כולו בשם יתעלה" (לקוטים יקרים, ירושלים תשל"ד, סי' רז).

"פעמים יש לעבוד השי"ת בנשמה לבד דהיינו במחשבתו... לפעמים יכול אדם לומר התפלה באהבה ויראה והתלהבות גדול בלי שום תנועה, ויהיה נראה לאדם אחר שהוא אומר אותן הדברים בפשוט בלי שום דביקות. וזה יכול אדם לעשות כשהוא דבוק מאוד להשי"ת, אז יכול לעבוד אותו בנשמה לבד באהבה רבה וגדולה. וזה העבודה היא יותר טובה והולכת במהירות יותר ומדבקת יותר להשי"ת מהתפלה שנראה בחוץ על האברים, ואין הקליפה אחוזה בזו התפלה שכולו הוא בפנימיות" (לקוטים יקרים, ירושלים תשל"ד, סי' רי-ריא; צוואת הריב"ש, זאלקווא תקנ"ד, טו ע"א).

"הבכיה היא רעה מאוד שהאדם צריך לעבוד בשמחה, רק אם הבכיה היא מחמת שמחה אז טובה היא מאוד" (צוואת הריב"ש, זאלקווא תקנ"ד, ו ע"ב).⁵

5 ואצל ר' נחמן השמחה הגדולה באה מתוך העצב: "שמעתי מאנ"ש שבעת ששמעו שיוצא הגזירות מנעקריטין [גיוס לצבא]... שרבינו אומר עצה על זה ריקודין והמחאת כף... והדמעות והבכיות שיצאו מן הריקודין א"א לספר...

"ליושב על עגלה וישן ונוסע עמו בעל העגלה על הר גבוה ואח"כ כשהוא בא על ההר הדרך ישר. ואח"כ אם נתעורר האדם הישן ואומרים לו שהוא על ההר אינו מאמין מפני שאינו רואה שום סימן, אך יתודע לו כשירד מן ההר בשפוע. וכן האדם נולד על זה ההר שהוא הגבהות, ולא יבחין זה אלא כשירגיל א"ע בתכלית הכניעה ע"י שיכיר גדולת יוצר בראשית ושפלותו... ויהיה בוער אהבתו בלבו תמיד" (לקוטים יקרים, ירושלים תשל"ד, עמ' כ).

על כוונות המקווה

"קבלה ממורי מהר"י ב"ש זלה"ה, נפטר יום א' דשבועות שהוא יום ד' שנת תק"ך לפ"ק, לבטל חלום רע יכוין ליחוד יבק שהם ג' שמות במקוה כזה: קרקע המקוה שהוא עומד עליה הוא אדני והאדם עצמו יהוה והמים כשטובל ומכסין המים את ראשו שבו המוחין הרי אהיה הרי גי' יבק [=112. מופיע הרבה בכתבי ר' יצחק דמן עכו], ושיוגבר החסדים על הגבורות מחמת המים שעל ראשו כנ"ל" (סידור אברהם שמשון מרשקוב, מהדורת פקסימיליה, בני ברק תשנ"ו).

"והגוף הוא כלי חרס ואין לו טהרה במקוה כי כלי חרס שבירתו זה טהרתו וענין שקודם כניסתו למקוה צריך לשבור לבו בקרב" (מתוך כוונת המקוה מהבעש"ט, כתר שם טוב, זאלקווא תקנ"ד, בסוף העתקת איגרת הבעש"ט, לפני דף א)

על שיחת חיות ועופות

בין תכונותיו יוצאות הדופן של הבעש"ט נכלל כשרונו להבין שיחת חיות ועופות:

"מעשה היה שהרב המוכיח מו"ה אריה ליב מפולנאה חשקה נפשו מאוד ללמוד חכמת שיחת בהמות ועופות ושיחת דקלים... וגמר בדעתו ליסע להבעש"ט ולבקש ממנו שילמד אותו חכמות הנ"ל... ראה את הבעש"ט יושב ומיחד יחודים ופניו בוערות כלפידים, ויחרד מאד עד שמגודל הפחד כמעט שנפל... [והבעש"ט] אמר לו סודות נוראות ונפלאים עד שהמוכיח ידע הדבר על בוריו... והעביר הבעש"ט ידיו על פניו של המוכיח ונשכח ממנו כל פרטי הסודות שבחכמה זו... ושחק הבעש"ט ואמר... למדתך החכמה הזאת לרוות צמאונך ונשכחה ממך כי אין זה מעבודתך ותמים תהיה [דב' יח ג'] (שבחי הבעש"ט, מהדורת רובינשטיין, עמ' 298-300).

"מה ששמעתי מפי חותני הרב... יואל זללה"ה אב בית דין דק"ק סטעפאן, אשר הרב... ישראל בעש"ט נתאכסן בביתו ונסע עמו ללוותו... דרך היער והיו האילנות מקשקשין וצפרים מצפצפין, וצוה הבעש"ט שיעמוד העגלה כמה רגעים ושמע הצפצוף והקשקוש ואמר... שאומרים לו ששכחו דבר נחוץ בתוך העיר" וכך היה (אהרן שמואל בן נפתלי הכהן, קורא מראש, ברדיטשוב תקע"א, ס ע"ב; ג' שלום, השלב האחרון, עמ' 114).

וע"כ העצה לשבר העצבות ע"י הריקודין וממילא נשבר ונמתק הדין" (שטרנהרץ, נתן בן נפתלי הירץ מנמירוב, חיי מוהרן, בית שמש תשס"ט, עמ' 345-346).